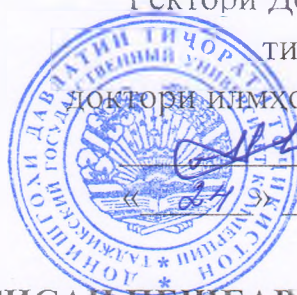

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори Донишгоҳи давлатии
тиҷорати Тоҷикистон

доктори илмҳои техники, дотсент

Назарзода Х.Х.

11 соли 2023

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Вализода Шавкат Шаробудин дар мавзуи
“Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили
рушди иқтисодиёти рақамӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади
илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва
қарз

1. Мубрамии мавзуи диссертатсия. Таҳқиқоти ба анҷом расонидаи
унвонҷӯ аз Институти иқтисодиёт ва демографияи Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон Вализода Шавкат Шаробуддин дар мавзуи
“Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди
иқтисодиёти рақамӣ” мутобик ба талаботи Низомномаи Комиссияи олии
аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба тартиби
додани тақризи муассисаи тақриздиҳанда иҷро шуда, ба унвони Шурои
илмӣ 6D.KOA-014 дар назди Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди
Тоҷикистон пешниҳод шудааст.

Дар шароити имрӯзаи муносибатҳои иқтисоди бозорӣ, шадид будани
рақобат ва таъсири омилҳои беруна зарурати таҷдиду мукамалгардонии
самту низомҳои осебпазири иқтисодиёт, бахусус низоми пардохтӣ бисёр
муҳим мебошад. Дар робита ба ин, тули солҳои соҳибистиклолии кишвар
вобаста ба ташаккули равандҳо, чараёнҳо ва низому муносибатҳои иқтисоди
бозорӣ қорҳои назаррас иҷро гардидааст, вале бо дар назар доштани
мунтазам пайдоиши муносибатҳо ва хизматрасониҳои муосир, бахусус дар
низоми пардохтии ғайринақдӣ, низоми иқтисодиёти рақамӣ, технологияҳои
иттилоотӣ коммуникатсионӣ масъалаи мукамалгардонии низоми
пардохтии ғайринақдӣ аҳамияти бештар касб менамояд.

Дар марҳилаи имрӯзаи рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ яке аз унсурҳои омили
мусоидаткунанда ба рушди мунтазами иқтисодӣ ва ташаккули низоми
иқтисоди рақамӣ гузариши пурра ба низоми пардохтии ғайринақдӣ мебошад.
Мунтазам афзун гардидани талабот ба хизматрасониҳои муосирӣ бонкӣ, аз
ҷумла пардохтҳои ғайринақдӣ сол то сол баланд гардидани сатҳи маърифати
молиявӣ технологияҳои аҳоли, зарурати шафогардонии тамоми амалиётҳои
иқтисодӣ, кам намудани хавфу хатарҳои пардохтӣ, кам намудани хароҷотҳои

амалиётию интиқолдиҳӣ мукамалгардонӣ ва муосиргардонии низоми пардохтии ғайринақдиро талаб менамояд.

Дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти рақамӣ аз нигоҳи нав, яъне бо назардошти рушди босуръати технологияҳои муосири иттилоотию коммуникатсионӣ арёбӣ ва баҳодихӣ намудани муҳиммияти низоми пардохтии ғайринақдӣ аҳамияти назариявии таҳқиқотро ифода менамояд, ки асосҳои назариявӣ, методологӣ ва институтсионалии низоми пардохтии ғайринақдӣ дар қисматҳои назариявии боби якум ва қисматҳои амалии боби дуюм оварда шудааст.

Инчунин, қайд гардидааст, ки мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ, дарёфт ва коркарди механизми амалигардонии пурраи пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти пулии кишвар ҳамчун омили мусоидаткунанда ба рушди иқтисодиёт, татбиқи иқтисодиёти рақамӣ, ғанигардонии буҷети давлатӣ ва кам намудани иқтисодиёти ғайрирасмӣ мусоидат менамояд. Дар шароити имрӯза зарур аст, ки ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи фарогирии молиявии аҳоли дар низоми пардохтии ғайринақдӣ воситаҳо, роҳҳо ва усулҳои нави ҳавасмандгардонии истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ ва механизми маҳдудкунии пардохтҳои нақдӣ истифода карда шаванд.

Вобаста ба талаботи ҷомеа расонидани хизматрасониҳои босифати пардохтӣ, бахусус пардохтҳои ғайринақдӣ ба субъектҳои гуногуни иқтисодӣ дар шароити шидат гирифтани рақобати солим тавассути ташкилотҳои қарзии молиявӣ ва агентҳои пардохтии ғайримолиявӣ ҳамчун заминаи инфрасохтори коркард ва пешниҳоди хизматрасониҳои пардохтии ғайринақдӣ барои эҳтиёҷоти баҳши хусусӣ ва аҳоли яке аз шартҳои асосии рақобатпазирии ҳам ташкилотҳои қарзии молиявӣ ва ҳам иқтисодиёти кишвар мебошад, ки ин масъала ҳадафи асосии таҳқиқоти унвонҷӯро ташкил медиҳад.

Интиҳоби мавзӯ ва ҳадафи таҳқиқоти рисолаи илмӣ ба зарурати таҳияи равишҳои хизматрасониҳои пардохтии ғайринақдӣ дар раванди татбиқи иқтисодиёти рақамӣ асос меёбад, ки ин масъаларо унвонҷӯ дар сатҳи зарурӣ ва лозима мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ самтҳои васеи низоми пардохтӣ, бахусус низоми пардохтии ғайринақдиро дар шароити муосири иқтисодӣ дар бар гирифта, ба як қатор стратегияву барномаҳои сатҳи миллий ва соҳавӣ ҳамбастагии зиёд дорад. Мавзӯи диссертатсия ба самтҳои асосии таҳқиқотҳои бунёдию амалӣ, аз ҷумла тақвияти ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ, рушди инфрасохтори низоми пардохтии Бонки миллии Тоҷикистон, рушди инфрасохтори бозори қортҳои пардохтии бонкӣ, зиёд

намудани ҳиссаи пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти пулӣ, рушди тижорати электронӣ, инноватсия дар бонкҳо, хизматрасониҳои муосири бонкӣ, бахусус пардохтӣ алоқамандии бевосита дорад. Инчунин, мавзӯи диссертатсия ба масъалаҳои банди 5.3. (бозори молиявӣ) ва зербанди 3 (васеъ намудани рӯйхати маҳсулот ва хизматрасониҳои молиявӣ, ки дорои хусусияти инноватсионӣ мебошанд)-и Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 рост меояд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аз 22.06.2023 таҳти рақами №586 “Дар бораи Тадбирҳои вусъат додани ҳисоббаробаркунии ғайринақдӣ” қарор қабул намуд. Пардохтҳои ғайринақдӣ барои ҷомеа аҳамияти муҳим дошта, оммавӣ гардидани истифодаи воситаҳои электронии пардохтӣ ҳангоми пардохти молу хизматрасонӣ ба вусъати ҳисоббаробаркунии ғайринақдӣ дар муомилоти пулии мамлакат мусоидат мекунад. Гузашта аз ин дар иқтисодиёт чараёнҳои молиявӣ шаффоф гардида, ҳаҷми иқтисодиёти ғайрирасмӣ қоҳиш меёбад ва боиси зиёдшавии воридоти маблағҳои андоз мегардад.

Муассисаи тақриздиҳанда – Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон мавзӯи кори таҳқиқотии муаллифро воқеан мубрам, замонавӣ ва то имрӯз нокифоя таҳқиқ шуда ва интиҳоби мавзуро аз ҷониби унвонҷӯ саривақти меҳисбад.

Далелҳои дар боло овардашуда муҳимияти мавзӯи диссертатсияи илмиро муайян мекунад, дорои аҳамияти илмӣ ва амалӣ баҳогузори менамояд.

2. Дарачаи асоснокунии гузоришҳои илмӣ, хулосаву пешниҳодҳои муаллифи диссертатсия. Таҳқиқотҳои назариявӣ, илмӣ ва амалии аз ҷониби олимони иқтисоддони ватаниву хориҷӣ ва ҳуди муаллифро нисбат ба натиҷаҳои омӯзиши вазъи муосир ва рушди пардохтҳои ғайринақдӣ, аз ҷумла мукаммалгардонии он дар шароити иқтисоди рақамӣ, омӯзиши таҷрибаи пешқадами давлатҳои хориҷӣ ва истифодаи онҳоро дар ин самти фаъолияти иқтисодӣ судманд арзёбӣ менамояд.

Ба қисмати заминаҳои иттилоотии диссертатсия Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хириҷии кишвар», Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, стратегия ва барномаҳои соҳавии сатҳи миллий, Стратегияи рушди низоми пардохтӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2025, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумотҳои расмӣ Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводҳои таҳлилии Бонки миллии Тоҷикистон, Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии

Тоҷикистон, маводи воқеии дар монографияҳои алоҳидаи олимон нашр шудаанд ва натиҷаю мушоҳидаҳои шахсии таҳқиқгари мавзӯи диссертатсияи мазкур истифода шуданд.

Барои ноил шудан ба ҳадафи асосӣ ва ҳалли дурусти як қатор вазифаҳое, ки дар диссертатсия гузошташуда, истифодаи аз тарзу услубҳои гуногуни таҳлили иқтисодӣ, ба монанди системавӣ-таркибӣ, сабабу натиҷа, омӯзиши омилҳо, омӯри - таҳлилӣ, алоқамандии хусусиятҳои микдорию сифатӣ, имкониятҳои интернет ва компютерӣ истифода намуда, мавриди иҷро ва саҳмгирии унвончӯ – муаллифи кори илмӣ қарор гирифтанд.

3. Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи Вализода Шавкат Шаробудин дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди иқтисодиёти рақамӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07-Молия, муомилоти пулӣ ва қарз ба бандҳои зерини Шиносномаи феҳристи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пулӣ ва қарз: қисми 2. «Муомилоти пулӣ, қарз ва фаъолияти бонкӣ»: зерқисмҳои 8.«Системаи пулӣ ва механизми гардиши пулӣ», 8.8. «Ташкили системаи самараноки пардохтӣ ва афзори ҳаллу фасли бӯҳрони пардохтӣ», 8.3. «Пул дар системаи муносибатҳои иқтисодӣ. Шаклҳои пул ва пулҳои қалбакӣ. Пулҳои электронӣ: вижагӣҳо, идоракунии ва дурнамои рушди онҳо», 8.4. «Механизми гардиши пули нақдӣ ва ғайринақдӣ» мутобиқат мекунад.

4. Дараҷаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Таҳқиқоти диссертатсия дастовардҳои муҳими унвончӯро ҳамчун натиҷа, наwgониҳои илмӣ ва нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда дар бар мегирад, ҳамаи онро ҳамчун фишурда ва давоми мантикии матни диссертатсия мукамал дидан мумкин аст (саҳ 15-120). Навгонии илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ дар асосноккунии ҷанбаҳои назариявӣ, методоголӣ ва институтсионалии низоми пардохтии ғайринақдӣ ва таҳияи тавсияҳои амалӣ оид ба мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди иқтисодиёти рақамӣ зоҳир мегардад. Натиҷаҳои муҳимми таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки аз наwgонии илмӣ иборатанд, инҳо мебошанд:

- таҳаввулотии назарияи низоми пулӣ, низоми пардохтӣ ва низоми пардохтии ғайринақдӣ аз нигоҳи олимону коршиносон мавриди омӯзиш қарор гирифта, шарҳи мафҳуми низоми пардохтӣ ва низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳам аз нигоҳи олимони ватанию хориҷӣ ва ҳам аз нигоҳи ҳуди унвончӯ пешниҳод карда шудааст, ки дар ин масъалаи дастовардҳои

унвонҷӯро дар самти таҳқиқҳои илмӣ мушоҳида кардан мумкин аст; (саҳ 14-45)

- дигар муваффақияти унвонҷӯ ин арзёбии замина ва марҳилаҳои рушди низоми пардохтӣ, баҳусус низоми пардохтии ғайринақдӣ дар давраи соҳибистиклолии кишвар мебошад, ки бо назардошти дарҷи пурраи корҳо ва ислохотҳои муҳими давлатӣ аз рӯи давраҳои ташаккулёбӣ таҳлил шудааст, ки ин дар диссертатсия муҳим ва зарур доништа мешавад; (саҳ 70)

- бо истифода аз усулҳои мухталифи таҳлили иқтисодӣ арзёбии вазъи воқеии истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ амалӣ гардидааст. Муайян карда шудааст, ки саҳми пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти пулии кишвар назаррас набуда, доираи маҳдуди хизматрасониҳои давлатӣ ба тариқи ғайринақдӣ пардохт шуда, танҳо марказҳои нисбатан бузурги савдо аз технологияҳои муосири пардохтии ғайринақдӣ истифода менамояд. Ҳамчунин муайян гардидааст, ки истифодаи васеи пардохтҳои ғайринақдӣ ба рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар ва кам намудани сатҳи иқтисодиёти ғайрирасмӣ таъсири калон расонида метавонад.

- таҷрибаи андӯхтаи кишварҳои дар самти истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ пешрафта омӯхта шуда, муайян гардид, ки дар бештари кишварҳои рушдёфта низоми пардохтии ғайринақдӣ ба таври пурра ҷорӣ гардида, саҳми пардохтҳои ғайринақдӣ зиёда аз 90 фоизро ташкил медиҳад, ки ин омили асосии рушди иқтисодиёт, татбиқи иқтисодиёти рақамӣ ва кам гардидани иқтисодиёти ғайрирасмӣ дар ин кишварҳо гардидааст.

- дар асоси омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонӣ, тамоюли истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ ва ташаккулёбии иқтисодиёти рақамӣ самтҳои афзалиятноки мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ муайян гардида, барои амалигардонии онҳо тадбирҳои амалӣ пешниҳод гардидааст.

- омилҳои мусбӣи иҷтимоию иқтисодии истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ муайян гардида, механизми ҳавасмандгардонии истифодаи бештари пардохтҳои ғайринақдӣ аз ҷониби соҳибкорон ва аҳоли пешниҳод шудааст. Инчунин муайян карда шуд, ки рушди пардохтҳои ғайринақдӣ яке аз омилҳои асосии рушди иқтисодиёти рақамӣ ба ҳисоб рафта, барои ғанигардонии буҷети давлатӣ ва беҳтаршавии сатҳи некуаҳволии мардум мусоидат менамояд.

Илова ба навиғонҳои илмӣ дар таҳқиқоти диссертатсионӣ ноилшуда, мавқеи илмӣ унвонҷӯро дар сатҳи таҳқиқот нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда дар бар мегирад, ки дар он исботи натиҷаҳои амалии қори унвонҷӯ мебошад ва он баҳои воқеии қори ӯро дар бар мегирад, ки инҳо мебошанд: (саҳ 10).

- нуқтаи назари муаллиф оид ба мафҳуми низоми пардохтии ғайринақдӣ пешниҳод гардидааст, ки ин низоми иҷроӣ амалиётҳои молиявӣ ба воситаи техника ва технологияи муосири иттилоотӣю коммуникатсионӣ бидуни иштироки бевоситаи пули нақд буда, бо принципҳои саривактӣ, таъминоқӣ, мунтазамӣ, бехатарӣ асос ёфта, раванди иҷроӣ он бо қонунҳои давлатӣ ва қоидаҳои бонқӣ бо назардошти пешрафти илму техника танзим ва тақмил карда мешавад;

- усулҳо ва роҳҳои рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ва иқтисодиёти рақамӣ дар кишварҳои пешқадами ҷаҳон ва минтақа таҳлил шуда, бо нишондиҳандаҳои кишвар муқоиса карда шудаан;

- арзёбии тамоюли вазъи воқеии истифодаи пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти пулии кишвар таҳлилу таҳқиқ гардида, нишондиҳандаҳои асосии таъсири пардохтҳои ғайринақдӣ ба рушди иҷтимоӣю иқтисодии кишвар ва кам намудани сатҳи иқтисодиёти ғайрирасмӣ муайян, киёс ва баҳодиҳию натиҷагирӣ карда шуда, барои дар оянда бехтар намудани нишондиҳандаҳо тақлифу пешниҳодҳои асоснок қоркард шудааст;

- омилҳое, ки ба рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ва иқтисодиёти рақамӣ дар кишвар таъсир мерасонанд ошкор ва ғуруҳбандӣ шуда, мушкilotи асосӣ вобаста ба кам истифода гардидани низоми пардохтии ғайринақдӣ муайян гардидааст ва дар натиҷа алгоритми пайдарҳамии таъмини рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ пешниҳод шудааст;

- самтҳо ва роҳҳои асосии мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ бо назардошти вазъи муосири иқтисодӣ-иҷтимоӣ, дар доираи татбиқи иқтисодиёти рақамӣ бо истифода аз технологияҳои муосир васеъ истифода намудани пардохтҳои ғайринақдӣ, бехтарсозии сифати хизматрасониҳои пардохтӣ ва дастрасии фарогир ба он таҳия ва асоснок гардидааст.

Ҳамчунин дар таҳқиқоти диссертатсионӣ эътимоднокии хулосаҳо бо натиҷаҳои амалӣ ва таҳлили соҳавӣ асоснок гардида, унвонҷӯ як қатор нишондиҳандаҳоро мавриди баррасӣ ва арзёбӣ қарор додааст. Дар баробари ин, таҳлили нишондиҳандаҳои соҳавӣ бо сарчашмаҳои дақиқи соҳавӣ асоснок карда шудааст.

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Аҳамияти назариявии таҳқиқот дар амик намудани асосҳои назариявӣ, методологӣ ва институтсионалии низоми пардохтии ғайринақдӣ дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти рақамӣ аз нигоҳи нав, яъне рушди технологияҳои муосири иттилоотӣю коммуникатсионӣ ифода меёбад. Хулоса ва пешниҳодҳои бадастомада доираи таҳқиқоти мавҷударо дар

мукаммалгардони низоми пардохтии ғайринақдӣ васеъ намуда, метавонанд ба рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти рақамӣ мусоидат намоянд. Ҳамзамон бо ин қайд кардан лозим аст, ки муаллиф хулосаю пешниҳодҳои худро бо далелҳои раднашаванда пешкаш кардааст, аҳамияти назариявӣ – илмӣ доранд. (саҳ 58-91, 108-142).

Аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ аз таҳия ва коркарди хулосаву пешниҳодҳо оид ба роҳҳои усулҳои мукаммалгардони низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди иқтисодиёти рақамӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон иборат мебошад. Ҳамзамон, натиҷаҳои дар раванди таҳқиқот ба даст омадари мақомоти дахлдори давлатӣ дар самти тақмил додани механизми амалигардони пурраи пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти пулии кишвар ҳамчун омили мусоидаткунанда ба рушди иқтисодиёт, татбиқи иқтисодиёти рақамӣ, ғанигардони бучети давлатӣ ва кам намудани иқтисодиёти ғайрирасмӣ, дар тақмили санадҳои меъёрию ҳуқуқии соҳа, муосиргардони самтҳои стратегияи соҳа, таҳияи стратегияи нави соҳа истифода бурда метавонанд.

Саҳми шахсии доктараб барои дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Ҳамаи давраҳои иҷроии кори илмӣ, таҳияи мавзӯ, асосноккунӣ ва мураббияти он, мақсади гузашташуда ва иҷрои вазифаҳо аз ҷониби муаллиф ба анҷом расонида шудааст. Дар раванди таҳқиқот муаллиф асосҳои назариявии низоми пардохтии ғайринақдиро омӯхта, роҳҳои тақмил додани низоми пардохтии ғайринақдиро дар шароити ташаккулёбии иқтисодиёти рақамӣ пешниҳод намуда, усулҳои самараноки танзими давлатии пардохтҳои ғайринақдиро баррасӣ кардааст. Натиҷаи таҳқиқотро дар шакли хулоса ва пешниҳодҳо дар мақолаҳои илмӣ пешниҳод намудааст.

6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷалаҳои тақризшавандаи илмӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии унвонҷӯ дар як қатор маҷалаҳои илмӣ тақризшаванда нашр гардидаанд, ки давоми мантиқии кори анҷомгардида мебошад. Илова ба ин муқаррароти натиҷаҳои асосии диссертатсия дар 13 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 5 мақола дар маҷалаву нашрияҳои мансуб ба нашрияҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидааст. Маҷмуан ҳаҷми умумии қорҳои илмӣ ҷаъгардида вобаста ба мавзӯи диссертатсия 4,2 ҷ.п-ро ташкил медиҳад, ки тибқи талаботҳои мавҷуда муҳтавои асосии паҳлуҳои гуногуни диссертатсияро инъикос менамоянд.

7. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботҳои КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи унвонҷӯ дар заминаи муқаррароти Низомномаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода гардида, муқаддима, мураббияи мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи

таҳқиқоти мавзуи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсади таҳқиқот, вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, предмети таҳқиқот, нағзҳои илмӣ таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии доғалаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ба таври мукамал моҳияти диссертатсияро дар дар гирифта, асосҳои илмӣ ва амалии онро дар сатҳи зарурӣ инъикос менамоянд. Дар баробари ин, як қатор меъёрҳои дигари диссертатсия низ, ки онҳо аз: ҳаҷми диссертатсия, қадвалу диаграммаҳо, адабиёти истифодашуда ва монанди инҳо аз тарафи унвонҷӯ ҳангоми таҳияи диссертатсия риоя гардидааст.

8. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Вобаста ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот сохтор ва мундариҷаи диссертатсия муайян карда шуд. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, нӯҳ параграф, ҳулоса, 25 расм, 27 қадвал, 19 диаграмма, рӯйхати адабиёти истифодашуда аз 203 номгӯй иборат буда, қор дар ҳаҷми 197 саҳифа таҳия шудааст.

Дар муқаддима мубарам будани мавзӯи диссертатсия ва сатҳи таҳқиқи он асоснок карда шуда, мақсад, вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқ муайян гардидаанд; муқаррароте, ки дорои унсурҳои нағзҳои илмӣ мебошанд. Ҳамзамон заминаҳои илмӣ ва аҳамияти амалии таҳқиқ асоснок гардида, маълумот оид ба шарҳи мухтасари бобҳои таркибии таҳқиқоти мазкур пешниҳод гардидаанд.

Дар боби якуми диссертатсия «**Заминаҳои назариявӣ – методии ташаккул ва рушди низомии пардохтии ғайринақдӣ**» баррасии интиқодии фикру андешаҳои олимони хориҷӣ ва ватанӣ, ақидаи ҳуди муаллиф оид ба моҳият, мазмун, аҳамияти ташаккул ва рушди низомии пардохтии ғайринақдӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ, заминаҳои институтсионалии ташаккулёбӣ ва рушди пардохтҳои ғайринақдӣ ва хусусиятҳои ҳоси он, таҷрибаи байналмилалӣ ташкил ва рушди низомии пардохтии ғайринақдӣ дар шароити иқтисодии рақамӣ мавриди таҳқиқ қарор дода шудаанд. (саҳ. 16-78)

Муаллифи диссертатсия қайд намудааст, ки дар шароити муосир рақамикунории иқтисодӣ дар мафкураи ҷомеа ҷой додани он хеле муҳим аст, чунки таъ ба технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ яке аз омилҳои асосии баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат ва идоракунии самараноки иқтисодӣ боқӣ мемонад. (саҳ. 17)

Дар диссертатсия вобаста ба омӯзиши сарчашмаҳои гуногуни илмӣ таърихи пайдоиши низомии пулӣ ва пардохти нақдию ғайринақдӣ дар расми

1.3 бисёр хуб пешниҳод карда шудааст, ки дорoi аҳамияти илмию назариявӣ дорад. (сах. 19)

Муаллиф дар диссертатсия таърихи пайдоиши шаклҳои пардохтҳои ғайринақдӣ дар Тоҷикистони давраи Шӯравӣ ва баъди соҳибистиклолӣ (ҷадвали 1.1) ба тариқи ҷадвал гурӯҳбанди намудааст, ки хусусияти эҷодкорӣ дорад. (сах. 24)

Дар диссертатсия аз ҷониби муаллиф, таҳавуллоти фикру андешаҳои пажӯҳишгарони мухталифи илму амали иқтисодӣ нисбати мафҳуми истиллоҳи «пардохти ғайринақдӣ» ва мазмуни мухтассари он аз нигоҳи таърихӣ – хронологӣ хеле хуб инъикос ва пешниҳод гардидааст. (сах. 32).

Ба назари муаллиф, низоми пардохтии ғайринақдӣ ин низоми иҷроӣ амалиётҳои молиявӣ байниҳамдигарии субъектҳо ба воситаи техника ва технологияи муосири иттилоотию коммуникатсионӣ бидуни иштироки бевоситаи пули нақд буда, бо принципҳои саривақтӣ, таъминоқӣ, мунтазамӣ, беҳатарӣ асос ёфта, раванди иҷроӣ он бо қонунҳои давлатӣ ва қоидаҳои бонкӣ танзим шуда, бо назардошти пешрафти илму техника такмил дода мешавад. (сах. 33)

Дар диссертатсия омадааст, ки фаъолияти мунтазам ва сатҳи баланди хизматрасониҳо дар низоми пардохтӣ ба рушди иқтисодии давлатҳо таъсири мусбӣ мерасонад. Аз ин рӯ фаъолияти самаранок ва мунтазами низоми пардохтӣ бояд зери танзими давлатӣ қарор гирад. Низоми пардохтӣ яке аз элементҳои асосии низоми пулию қарзӣ буда, аз маҷмӯи қоидаҳо, равандҳо, принципҳо, механизмҳо ва ташкилотҳои иштирокчии низоми иборат мебошад, ки онҳо асоси фаъолияти институтсионалии низоми пардохтиро ташкил медиҳанд. (сах. 34)

Ба назари муаллиф, рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ва сифати хизматрасониҳои пардохтӣ аз заминаи мусоиди институтсионалӣ ва фаъолияти ташкилотҳои қарзии молиявӣ вобастагии калон дорад, зеро тамоми ташкилотҳои қарзии молиявӣ ба сифати низоми пардохтӣ ё агенти хизматрасони низоми пардохтӣ фаъолият мебаранд ва ҳамаи амалиётҳои пардохтӣ ба тариқи нақдӣ ва ғайринақдӣ ба воситаи низоми бонкӣ суръат мегирад. (сах. 36)

Дар диссертатсия муаллиф сохтори ташкилию ҳукукии танзим ва назорати фаъолияти низоми пардохтӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (расми 1.9) ва инчунин дар ҷадвали 1.3 маҷмӯи санадҳои меъёрӣ-ҳукукӣ оид ба танзим ва назорати низоми пардохтӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро пешниҳод ва таҳлил намудааст. (сах. 38-39)

Дар асоси омӯзиши ҳамаҷонибаи паҳлуҳои институтсионалию инфрасохтори низоми пардохтии ғайринақдӣ муаллиф пешниҳод менамояд,

ки дар асоси афзалиятҳои муайяннамудаи Ҳукумати кишвар Консепсияи рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ барои давраи дарозмуҳлат ва Барномаи гузариши пурра ба низоми пардохтии ғайринақдӣ бо муайян кардани нишондиҳандаҳои мақсаднок ва тадбирҳо чихати расидан ба онҳо таҳия ва татбиқ карда шавад. (сах. 46)

Бояд кайд намоем, ки масъалаи хеле муҳим дар раванди таҳқиқи мавзӯи диссертатсия – ин омӯзиши таҷрибаи пешқадами мамолики хориҷӣ ба ҳисоб меравад, зеро раванди рақамиккунонии соҳаҳои гуногуни иқтисодиёт, аз он ҷумла васеъ ҷорӣ гардидани пардохтҳои ғайринақдӣ дар ин кишварҳо вобаста ба сабабҳои маълум нисбат ба кишвари мо пештар оғоз гардид ва онҳо аллакай дорои таҷрибаи ғайӣ мебошанд. (сах. 46)

Диссертант аҳамияти истифодаи оқилонаи таҷрибаи хориҷии мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдиро бо назардошти хусусиятҳои хоси милии Тоҷикистон, ки асосан дар шароити амали иқтисоди рақамӣ ба таври далелнок исбот намудааст. Ба гуфти унвонҷӯ рушди пардохтҳои ғайринақдӣ омили назаррас дар ташаккули маҷмуи маҳсулоти дохилӣ (ММД-кишварҳои пешрафта) – (аз 30 то 75 млрд. доллари ИМА дар ҳолати 1 фоиз рушд кардани пардохтҳои ғайринақдӣ), ташкили ҷойҳои нави корӣ – (2,6 млн. ҷамъасола), сарчашмаи бозғатимоди рушди инноватсия ва иқтисодиёти рақамӣ, инчунин омили ғанигардонии буҷети давлатӣ ба шумор меравад. Таҳқиқот аз рӯи кишварҳои (ИМА, Ҷопон, Хитой, Гонконг, Малайзия, давлатҳои Иттиҳоди Аврупо (Олмон, Британияи Кабир, Фаронса, Шветсия, Канада ва ғ.) гузаронида шудааст. Ҳамзамон, муаллиф фикру андешаҳои худро нисбати мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ бо назардошти таҷрибаи як қатор кишварҳои хориҷӣ дар шакли ҷадвал возеу равшан пешкаш намудааст, ки бояд таваҷҷуҳи олимон, коршиносони соҳаи молияву бонкдорӣ ва сохторҳои давлатию ҷамъиятиро ба худ ҷалб кунад (сах. 47-75).

Дар диссертатсия зикр шудааст, ки таҷрибаи имконпазири давлатҳои тараққиқарда ва рӯ ба тараққиро ба инобат гирифта, дар доираи имкониятҳои мавҷудаи кишвар ислоҳоти рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ва хизматрасониҳои молиявии рақамиро фаъолона амалӣ намоем. (сах. 77)

Боби дуюми диссертатсия «**Таҳлили вазъи муосир ва тамоюли рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» таҳлили вазъи муосир ва марҳилаҳои ташаккули низоми пардохтии ғайринақдӣ дар Тоҷикистон, таҳлили тамоюли тағйирёбии нишондиҳандаҳои низоми пардохтии ғайринақдӣ ва омилҳои мусбӣ ва манфӣ ба он таъсиррасонанда, арзёбии самарани иқтисодию иҷтимоии истифодабарии

низомии пардохтии ғайринақдӣ ва гузариш ба иқтисоди рақамӣ дар шароити иқтисодии муосирро дар бар мегирад. (саҳ. 79 - 126)

Диссертант, марҳилаҳои ташаккулёбӣ ва рушди низомии пардохтии ғайринақдиро ба мисли марҳилаҳои рушди низомии бонкӣ ба 4 марҳила, аз ҷумла марҳилаи якуми солҳои 1991-2000 (давраи бавучудой), марҳилаи дуюм солҳои 2001-2005 (ташаккулёбии низомии пардохтӣ), марҳилаи сеюм солҳои 2006-2015 (давраи пайдоиши воситаҳои нави пардохтии ғайринақдӣ) ва марҳилаи чорум солҳои 2016 то инҷониб (давраи рушд ва тақомул) дар расми 2.1 ҷудо намудааст. (саҳ. 80)

Дар диссертатсия муаллиф қайд намудааст, ки низомии бонкии кишвар тамоми имкониятҳои мавҷудай худро ҷиҳати фароҳам овардани шароити мусоид барои васеъ намудани доираи хизматрасониҳои бонкӣ, аз ҷумла рушди ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ равона сохта, барои рушди ояндаи он низ диққати махсус зоҳир менамояд. Бояд қайд намуд, рушди бозори қортҳои пардохтӣ яке аз омилҳои инкишофи низомии молиявӣ ба ҳисоб рафта, зиёд гардидани ҳаҷми пардохтҳои он дар нуқтаҳои савдо ва хизматрасонӣ шаффофиятро таъмин менамояд, ки дар оянда ба бештар шудани захираҳои қарзӣ ва устувории молиявии низомии бонкӣ оварда мерасонад. (саҳ. 84)

Дар диссертатсия, нишондиҳандаҳои асосие, ки самаранокии фаъолияти низомии пардохтӣ, бахусус низомии пардохтии ғайринақдиро тавсиф менамояд, шумораи ташкилотҳои қарзии молиявии фаъолияткунанда ва сатҳи дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои саривақтию босифати молиявӣ, шумора ва ҳаҷми воситаҳои пардохтии истифодашуда, миқдори суратҳисобҳои бонкӣ, нишондиҳандаҳои асосии бозори қортҳои пардохтии бонкӣ, рушди инфрасохтори пардохтӣ, шумораи QR-рамзҳо, шумораи ҳамёнҳои электронӣ, шумораи операторони низомии пардохтӣ, агентҳои пардохтӣ, ҳиссаи пардохтҳои ғайринақдӣ дар ҳаҷми умумии пардохтҳои пулӣ, ҳиссаи умумии пардохтҳои ғайринақдӣ дар ҳаҷми умумии гардиши савдои дохилӣ, буда, ҳолати муосир ва тамоюли рушди низомии пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун қисми муҳими низомии бонкӣ ва иқтисоди миллӣ дар асоси таҳлили ҳамин нишондиҳандаҳо арзёбӣ мегардад. (саҳ. 91)

Дар ҷадвали 2.1 диссертатсия хотирнишон шудааст, ки дар каламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2021 дар маҷмӯъ 64 адад ташкилоти қарзии молиявӣ (ТҚМ), аз ҷумла 13 адад бонки анъанавӣ, 1 бонки исломӣ, 18 адад ташкилоти амонатии қарзии хурд, 4 адад ташкилоти қарзии хурд ва 27 адад фонди қарзии хурд фаъолият менамоянд. Шумораи филиал ва марказҳои хизматрасонии бонкии ташкилотҳои қарзии молиявӣ дар соли 2021-ум 1852 ададро ташкил медиҳанд. (саҳ. 93)

Муаллиф дар таҳлили муқоисавии нишондиҳандаҳои ҷадвали 2.3 ба хулоса омадааст, ки шумораи банкоматҳо (соли 2022 дар муқоиса ба соли 2017) - ум 2,5 маротиба, шумораи терминалҳои электронӣ дар НППН 154,4 фоиз ва шумораи терминалҳои электронӣ дар МСХ 2 маротиба зиёд шудаанд. Аз нишондиҳандаҳои мазкур бармеояд, ки воситаҳо (инфрасохтор) барои қабули пардохтҳои ғайринақдӣ ҳамасола тамоюли афзоиш дорад, вале истифодабарии онҳо дар сатҳи нисбатан паст қарор дорад, ки ин яке аз мушкилоти асосии ҳалталаб ба шумор меравад. Аз 3 872 адад терминалҳои электронии мавҷудбуда дар муассисаҳои савдою хизматрасонӣ 41 фоиз ё 1 606 адади он ғаёл мебошанд, яъне бо воситаи онҳо як ва зиёда аз он амалиётҳои ғайринақдӣ хариди молу хизматрасонӣ гузаронида шудаанд. Боқимонда 59 фоиз ё 2 226 адад ғаёл нест. (саҳ. 99)

Муаллиф дар диссертатсия қайд намудааст, ки шумораи умумии суратҳисобҳои бонкии муштариён дар ташкилотҳои қарзии молиявӣ дар соли 2022 нисбат ба соли 2021-м 2,4 млн. адад ё 38,8 фоиз афзудааст, ки нишондиҳандаи мазкур то андозае аз боло рафтани эътимоди мардум ба низоми бонкии кишвар шаҳодат медиҳад. Агар ба сохтори суратҳисобҳои шахсони воқеӣ назар андозем дида мешавад, ки суратҳисобҳои шахсони воқеӣ ба таври назаррас афзоиш ёфта, аз 3,1 млн. адади соли 2017 то 8,3 млн. адад дар соли 2022 расонида шудааст ва 98,8 фоизи шумораи умумии суратҳисобҳоро ташкил медиҳад. (саҳ. 105)

Дар замони муосир истифодаи воситаҳои электронии пардохтӣ ҳангоми ҳисоббаробаркуниҳо барои соҳаҳои иқтисодиёт ва аҳоли афзалияту бартариятҳои зиёд дорад, ки дар расми 2.4 аз ҷониби муаллифи диссертатсия пешниҳод шудааст. (саҳ. 121)

Дар диссертатсия, муаллиф ба хулоса омадааст, ки зиёд намудани пардохтҳои ғайринақдӣ ва истифодаи оммавии онҳо ҳангоми ҳисоббаробаркунӣ яке аз омилҳои рушди иқтисодиёти миллӣ маҳсуб меёбад. Дар ин замина вобаста ба масъалаи мазкур бояд таҳлилҳо ва таҳқиқотҳои соҳавии ҷиддӣ гузаронида шуда, стратегия ва барномаҳои мушаххаси гузариш ба иқтисодиёти ғайринақдӣ таҳрезӣ карда шуда, дар асоси он низоми амалкунандаи пардохтии ғайринақдӣ мукамал гардонида шавад ва насли нави воситаҳои пардохтии ғайринақдӣ аз рӯи таҷрибаи ҷаҳонӣ дар Тоҷикистон татбиқ карда шавад. (саҳ. 125)

Дар боби сеюми диссертатсия **«Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ дар шароити рушди иқтисодиёти рақамӣ»** самтҳои асосии тақмили низоми пардохтии ғайринақдӣ, механизми истифодаи таҷрибаи кишварҳои пешрафтаи хориҷӣ дар самти ташкил ва идора кардани низоми пардохтии ғайринақдӣ, тадбирҳо дар самти вусъат

бахшидани пардохтҳои ғайринақдӣ ва рушди иқтисодиёти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сатҳи баланд иҷро гардидаанд, бахшида шудааст. (саҳ. 127 - 169)

Аз нигоҳи муаллиф, низоми пардохтии ғайринақдии амалкунанда дар заминаи мукамалгардонии низоми конунгузорӣ ва пайдо гардидани шаклҳои нави пардохтӣ тайи даҳсолаи охир то андозае рушд ёфта истодааст, вале бо чунин тамоюли истифодабарии пардохтҳои ғайринақдӣ аз ҷониби аҳоли ва бахши хусусӣ, зиёд гардидани ҳиссаи пулҳои нақди берун аз бонкҳо дар ҳаҷми умумии пули миллӣ, ки мо мушоҳида кардем расидан ба натиҷаҳои ҷашмдошти СМР-2030 ғайриимкон мебошад. (саҳ. 130)

Ба андешаи муаллифи диссертатсия, биниш, ҳадаф ва афзалиятҳои муайяншуда дар барномаву стратегияҳои давлатӣ, махсусан дар мавриди рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ба таҳлили ҳамаҷониба ва тақмил ниёз доранд. Зеро, дар барномаву стратегияҳои миллии рушд зиёд намудани шумораи ташкилотҳои қарзии молиявӣ ҳамчун индикатори мақсаднок муайян гардидааст, вале аз ҷониби мақоми ваколатдори соҳаи бонкӣ, яъне Бонки миллии Тоҷикистон ҳадафмандона дар доираи сиёсати гузариш аз шумора ба сифат шумораи ташкилотҳои қарзии молиявӣ ва сохторҳои он сол аз сол кам карда шуда истодааст. (саҳ. 132)

Дар диссертатсия, бо назардошти вазифаҳои муайян ва мушкилоти мавҷуда аз ҷониби муаллиф самтҳои афзалиятноки рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ ба таври нақшавӣ дар расми 3.4 пешниҳод гардидааст, ки дорои аҳамияти илмӣ амалӣ мебошад. (саҳ. 136)

Аз ҷониби муаллифи диссертатсия самтҳои афзун намудани иқтисодиёти миллӣ ба воситаи рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ пешниҳод карда шудааст. (саҳ. 143)

Диссертант, дар раванди таҳқиқи ҳамаҷонибаи масъалаи мазкур ошкор ва муайян кардааст, ки ҳиссаи баланди пулҳои нақди берун аз низоми бонкӣ ва кам истифода гардидани пардохтҳои ғайринақдӣ барои кишварҳои ба мисли Тоҷикистон зиёни калони иқтисодӣ дошта, ба афзоиши иқтисодиёти ғайрирасмӣ, ғайришаффоф гардидани амалиётҳо ва рушд наёфтани тиҷорати электронӣ ва иқтисодиёти рақамӣ оварда мерасонад. (саҳ. 157). Муаллифи диссертатсия, мушкилоти асосии кам истифода гардидани низоми пардохтии ғайринақдиро дар шароити Тоҷикистон ба самтҳо ҷудо намуда, бо тамоми ҷузъиёташ дар расми 3.8 нишон додааст. (саҳ. 158)

Дар диссертатсия, тадбирҳо ҷиҳати баргарафсозии монеаҳои мавҷуда ва истифодаи фарогири пардохтҳои ғайринақдӣ бояд дар се самт ва се марҳилаи асосӣ, аз ҷумла дастрасӣ ба хизматрасониҳои пардохтии ғайринақдӣ (марҳилаи якум), истифодаи васеи хизматрасониҳои пардохтии

ғайринақдӣ (марҳилаи дуум) ва таъмини сифатнокии хизматрасониҳои пардохтии ғайринақдӣ (марҳилаи сеюм) аз ҷониби муаллиф дар расми 3.9 роҳандозӣ карда шудааст. (саҳ. 161)

Ба назари муаллифи диссертатсия, воситаи аз ҳама муҳим барои ноилшавӣ ба рушди фарогири пардохтҳои ғайринақдӣ ин ташкили инфрасохтори мусоиди молиявӣ ва пардохтӣ мебошад. Инфрасохтори молиявӣ ва пардохтӣ заминаро барои пешниҳоди самаранок ва муассири хизматрасониҳои пардохтии ғайринақдӣ аз ҳисоби кам кардани хароҷот ва фарогирии муштариёни минтақаҳои дурдаст таъмин менамояд. (саҳ. 168)

Дар хулоса натиҷаҳои мухтасари таҳқиқот, пешниҳодҳои амалию илмӣ муаллифи диссертатсия бо дарназардошти мақсади асосӣ, вазифаҳои ҳалталаб ҳал шудаанд ва унвонҷӯ дар ин ҷо, хулосаҳои асосии назариявӣ ва амалиро асосноку пешниҳод кардааст, бояд диққати сохторҳои давлатии ҳавасмандро барои баррасӣ ва истифодаи онҳо ҷалб кунанд. (саҳ 170-175)

Ҳамин тариқ, таҳлил ва рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ дар шароити иқтисоди рақамӣ, татбиқи амалии пешниҳодҳои муаллифи диссертатсия имкон фароҳам месозанд, ки пардохтҳои ғайринақдӣ бо дарназардошти дар оянда мукамал гардонидани механизмҳои он метавонад дар таъмини рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвари соҳибистиклоли Тоҷикистон ва баланд бардоштани сатҳи некуахлоқии аҳоли таъсири назарраси ҳудро гузорад.

9. Камбудиву норасоиҳо ва баҳсноки кори диссертатсионӣ. Новобаста аз муваффақияту қомебиҳои таҳқиқоти диссертатсионии Вализода Шавқат Шаробуддин, ки дорои арзиши баланди илмӣ мебошанд, як қатор камбудию норасоӣҳоро низ мушоҳида кардан мумкин аст, ки онҳо наметавонанд арзиши баланди таҳқиқотро коста гардонанд. Ҳамзамон бо ин, камбудиву норасоӣҳо ва баҳсноки кори диссертатсионӣ аз масъалаҳои зерин иборат мебошанд:

1. Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ маълумотҳои таҳлилшаванда як давраи муайяно дар бар намегиранд. Хуб мешуд, агар муаллиф ҳангоми таҳлили нишондиҳандаҳои низоми пардохтии ғайринақдӣ як давраи муайяно ба назар мегирифт;

2. Муаллиф дар зербоби 2.3 арзёбии самарани иқтисодию иҷтимоии низоми пардохтии ғайринақдиро барраси намудааст, вале ба назари мо мувофиқи мақсад мебуд, агар муаллиф нишондиҳандаҳо (индикаторҳо) –ро ки ба муайянкунии самаранокии иқтисодии пардохтҳои ғайринақдӣ дар ҳудуди кишвар арзёбӣ менамуд, сифати кори илмӣ боз ҳам баландтар мегардид;

3. Дар оғози зербанди 1.1 «Асосҳои концептуалии ташаккул ва рушди низоми пардохтии ғайринақдӣ» ном дорад расми 1.1 (сах.16) бо номи шакли низоми пардохтӣ: нақдӣ ва ғайринақдӣ оварда шудааст, ки ба асосҳои концептуалӣ алоқа надорад ва ягон бори илмӣ-амалӣ ҳам дошта наметавонад, чунки ду шакли пардохт, яъне нақдӣ ва ғайринақдӣ ба ҳамагон маълум аст;

4. Маҷмуи қоидаҳо, равандҳо, принципҳо, механизмҳо ва ташкилотҳои иштирокчии низоми бонкӣ ҳамчун асоси фаъолияти инфрасохтори низоми пардохтӣ асоснок шудаанд (сах 34). Хуб мешуд, ки унвонҷӯ қоидаҳо, равандҳо, принципҳо ва механизмҳои низоми пардохтиро номбар ва дар шакли ҷадвал ё расм пешниҳод мекард, чи тавре ки дар сах.35 иштирокчиёни низоми пардохтиро номбар кардааст;

5. Дар асари илмӣ маълумоти пешгӯӣ оид ба рушди нишондиҳандаҳои низоми пардохтии ғайринақдӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои наздик (масалан, барои давраи то соли 2030) ва таъсири онҳо ба рушди иқтисодӣ оварда нашудааст;

6. Дар зербоби 3.3 унвонҷӯ таъсири омилҳои асосиро ба пардохтҳои ғайринақдӣ ба таври муфассал таҳқиқ кардааст, дар ин ҷо ба масъалаи мавҷуд будани хавфу хатар, ки бо сабабҳои гуногун ба миён меоянд тавачҷуҳ зоҳир кардааст, аммо хуб мешуд, ки ба омӯзиши ин масъалаи муаммодор дар диссертатсия аҳамияти бештар зоҳир карда, роҳҳои кам кардани сатҳи хавфу хатар то ҳадди ақал кам карда шавад;

7. Дар қори илмӣ муаллиф баъзан ҳатогҳои техникӣ ҷой доранд, ки дар маҷмӯъ моҳияти тавсиявӣ дошта, хулосаи мусбати онро тағйир намедиханд.

10. Мутобиқати диссертатсия ва автореферати он ба талаботи муқарарнамудаи ҚОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Автореферати диссертатсия масоили асосии илмӣ ва мухтавою мазмунӣ матни диссертатсияро инъикос намудааст ва дар он шарҳи мухтасари қори илмӣ, ки дорои нағзониҳои илмӣ буда, барои ҳимоя пешкаш шудаанд, дарбар гирифтааст.

Мухтавои диссертатсияи мазкур ба Шиносномаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз ба бандҳои 8; 8.3; 8.4 ва 8.8 мутобиқат мекунад.

11. Хулосаи умумӣ доир ба диссертатсия. Бо ибрази чунин нуқтаи назар қайд намудан зарур аст, ки диссертатсияи Вализода Шавқат Шаробудин дар мавзӯи “Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди иқтисодиёти рақамӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти

пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст, дар сатҳи зарурӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботҳои мавҷудбуда мутобиқ мебошад.

Диссертатсия ва автореферати он дар мавзӯи «Мукамалгардонии низоми пардохтии ғайринақдӣ ҳамчун омили рушди иқтисодиёти рақамӣ» кори илмӣ мустақилона ва дорои аҳамияти илмӣ ва амалӣ буда, ба талаботи Низомномаи КОА – и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст. Аз ин лиҳоз, муаллифи он Вализода Шавқат Шаробудин сазовор ба додани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07-Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

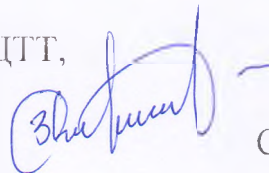
Тақриз дар ҷаласаи кафедраи фаъолияти бонкии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст.

Дар маҷлис оид ба муҳокимаи масъалаи мазкур 9 нафар омӯзгорон иштирок доштанд. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 9 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест (протоколи № 4 аз 23.11.2023 тасдиқ гардидааст).

Тақриз аз тарафи номзади илмӣ иқтисодӣ и.в., дотсент Ҳалимов Л.М. тартиб дода шудааст.

Раиси ҷаласа:

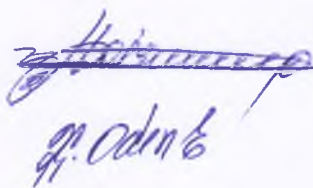
Сардори раёсати илм ва инноватсияи ДДТТ,
дотсенти кафедраи фаъолияти бонкӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Султонов З.С.

Ташхисгар:

Мудир кафедраи фаъолияти бонкии
Донишгоҳи давлатии тиҷорати
Тоҷикистон, н.и.и., и.в., дотсент

Ҳалимов Л. М.

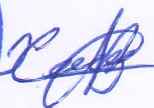
Котиби ҷаласа:

Одинаев Ҳ. С.

Имзои Султонов З.С., Ҳалимов Л. М. ва
Одинаев Ҳ. С.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори шуъбаи кадрҳои
ва корҳои махсуси ДДТТ

Пирзода С.С.

Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
кӯч. Дехотӣ ½, Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон:

Телефон: 93-444-41-86

Почтаи электронӣ: loik.halimov@mail.ru